Nada Grošelj

POBLISK V RELIGIOLOŠKO MISEL HJALMARJA SÖDERBERGA

Švedski romanopisec, dramatik, pesnik in časnikar Hjalmar Emil Fredrik Söderberg (2. julij 1869–14. oktober 1941) je po štirih romanih, od katerih sta *Doktor Glas* (*Doktor Glas*, 1905) in *Resna igra* (*Den allvarsamma leken*, 1912) dostopna tudi v slovenskih prevodih, romaneskno literarno zvrst opustil. V leposlovju se je omejil na kratke zgodbe, zvečine pa se je preusmeril v neleposlovje. Medtem ko so Söderbergovi romani v njegovi domovini in tudi drugod po svetu znani in cenjeni ter prevajani v številne tuje jezike, le malokdo pozna njegove študije v zgodovini religije, s katerimi se je resno, četudi amatersko, ukvarjal v poznejših letih. Za religiološkim prvencem *Jahvejev ogenj* (*Jahves eld*, 1918), v katerem obravnava zgodovinski obstoj Mojzesa in nastanek judovske religije, je napisal dve knjigi o Jezusu: *Jezus Baraba* (*Jesus Barabbas*, 1928) in *Spremenjeni Mesija* (*Den förvandlade Messias*, 1932), v vseh treh študijah pa je pretresal drzne rekonstrukcije in interpretacije svetopisemskih dogodkov.

Mladi Hjalmar ni odraščal v versko fanatičnem ali dušecem okolju, čeprav je bila mati izrazito pobožna in je bil tudi oče, ki je po ženi ni smrti sicer le še redko zavil v cerkev in nikoli k obhajilu, v mlajših letih verujoč kristjan. Toda Hjalmar je po lastnih besedah izgubil vero pri šestnajstih z občutkom, da je bil žrtev prevare. Vere ni mogel uskladiti z vednostjo; če se mu je kaj zdelo razumsko nesprejemljivo, tega ni hotel verjeti, in v krščanskem nauku je videl – pogosto škodljive – iluzije. Po naravi pa ga je vleкло, tako je zapisal v pismu leta 1932 (nav. v

Abrahamsson 2011, 14), da bi poskusil izslediti že skoraj izbrisane slede zgodovinske stvarnosti, ki se skriva za prihodom krščanstva. Hotel se je dokopati do resnice ter z nje postrgati plasti dokazljivih posegov in izkrivljanj ter napačnih teoloških interpretacij.

Za svoje raziskave o zgodovini religije je začel zbirati gradivo že leta 1908, poleti 1914 pa je prebral eno od del, ki so najbolj vplivala na njegova razmišljanja v *Jahvejevem ognju*; to je bila knjiga *Staroarabski kult Lune in mozesovsko izročilo* (*Die altarabische Mondreligion und die mosaische Überlieferung*, 1904), ki jo je v nemščini spisal danski zgodovinar religije Ditlef Nielsen. Drug pomemben vir, ki ga Söderberg izčrpno navaja in mestoma z njim tudi polemizira, je knjiga Huga Gressmanna *Mojzes in njegov čas: komentar k sagam o Mojzesu* (*Mose und seine Zeit. Ein Kommentar zu den Mosesagen*, 1913). Po mnenju Svena Lagerstedta, raziskovalca, ki se je pred Danielom Abrahamssonom najizčrpnije posvetil *Jahvejevemu ognju*, se je Söderberg v svojem religioznozgodovinskem prvencu lotil starozavezne tematike kot priprave na načrtovani študiji o *Novi zavezi*. V njiu je namreč nameraval spregovoriti o Jezusu, to pa je bila za krščansko, natančneje protestantsko, švedsko okolje še občutljivejša tema (Holmbäck 1983, 134).

Kot delo, s katerim se je Söderberg odvrnil iz leposlovnih vod v strokovne, ima *Jahvejev ogenj* še očitne leposlovne primesi. Sestavljen je iz treh delov. Prvi, brez naslova, je svojevrstna parafraza in lepljenka odlomkov iz *Druge Mozesove knjige*, ki jih pripovedovalec »popravi« tako, da ustrezajo njegovi rekonstrukciji dejanskega poteka dogodkov. Pri tem skrbno pazi na slog in jezikovni register, saj tudi na mestih, ki jih dopiše sam ali spremeni, večje uporablja svetopisemski jezik. V drugem delu, *Marklov zagovor* (*Markels försvar*), izvemo, da naj bi bila dolga pripoved v prvem delu delo novinarja Markla, razmišljujočega, pronicljivega in ironičnega lika iz več Söderbergovih leposlovnih del, denimo iz romanov *Doktor Glas* in *Resna igra* ter iz kratkoprozne zbirke *Vinjete* (*Historietter*, 1898). Ko Markel dokonča ta plod prostih uric, povabi na obisk dva stara prijatelja, prav tako lika iz Söderbergovega leposlovnega opusa: revizorja Martina Bircka, naslovnega junaka romana *Mladost Martina Bircka* (*Martin Bircks ungdom*, 1901), in zdravnika

Tyka Gabriela Glasa, naslovnega junaka *Doktorja Glasa*. Njima, svojemu konservativnemu stricu, ki ga nepričakovano obišče, in svoji gospodinji prebere pripoved, s katero smo se seznanili v prvem delu knjige, nato pa se razvname živahna razprava, ki obsega drugi del. Tretji del, precej krajši od prvih dveh, sestavljajo opombe z naslovom *Pojasnila (Upplysningar)*.

Da bomo lažje sledili rdeči niti Marklovih, tj. Söderbergovih izvajanj, si osvežimo spomin na *Drugo Mojzesovo knjigo*. Po *Svetem pismu* je Mojzes videl Egipčana, ki je pretepal enega njegovih rojakov, in ga zato ubil, nato pa zbežal iz Egipta. Prišel je v midjansko deželo (ime Midjan označuje nomadska plemena, ki so živela vzhodno in južno od Kanaana), našel gostoljubje pri tamkajšnjem duhovniku Reguelu ali Jitru in se oženil z eno od njegovih hčerk. Ko pa je nekega dne prignjal tastovo drobnico na pašo vse do gore Horeb ali Sinaj, se mu je na tej gori prikazal Bog v podobi gorečega grma in mu ukazal, naj odpelje Izraelce iz Egipta, ker so tam zatirani. Sledile so Mojzesove neuspešne intervencije pri farao-nu in nazadnje beg Izraelcev iz Egipta, ki ga je okronal čudežni prehod po dnu »Trstičnega« morja. Na svojih tavanjih so se Izraelci, ki se jim je na poti pridružil tudi Jitro z Mojzesovo družino, utaborili pod Sinajem. Tam je Bog Mojzesa poklical na goro in mu oznanil deset zapovedi ter množico zakonov ob spremljavi bliskov, dima, groma in donečega roga:

¹⁰ GOSPOD je rekel Mojzesu: »Pojdi k ljudstvu in posvečuj jih danes in jutri; naj operejo svoja oblačila! ¹¹ Naj bodo pripravljeni za tretji dan, kajti tretji dan bo GOSPOD stopil pred očmi vsega ljudstva na Sinajsko goro. ¹² Napravi za ljudstvo mejo naokrog in reci: 'Varujte se stopiti na goro ali se dotakniti njenega vznožja; kdor koli se dotakne gore, naj bo usmrčen!' ¹³ Naj se ga ne dotakne roka, temveč naj bo posut s kamenjem ali s strelcami, najsi bo žival ali človek, naj ne ostane živ! Ko zadoni ovnov rog, naj gredo na goro.« ¹⁴ Mojzes je stopil z gore k ljudstvu in ga je posvetil; oprali so svoja oblačila. ¹⁵ Potem je rekel ljudstvu: »Bodite pripravljeni na tretji dan; ne bližajte se ženi!«

¹⁶ Ko je tretji dan nastalo jutro, je začelo grmeti in se bliskati, težak oblak je pokrival goro in rog je močno zadonel. Vztrepetalo je vse ljudstvo, ki je bilo v šotorišču. ¹⁷ Tedaj je Mojzes popeljal ljudstvo iz šotorišča Bogu

naproti in postavili so se ob vznožju gore.¹⁸ Vsa Sinajska gora se je kadila, ker je GOSPOD v ognju stopil nanjo; njen dim se je vzdigoval kakor dim to-pilne peči. Vsa gora se je silno tresla.¹⁹ In glas roga je donel vedno močnejše. Mojzes je govoril in Bog mu je odgovarjal z gromom.²⁰ GOSPOD je stopil na Sinajsko goro, na vrh gore, in GOSPOD je poklical Mojzesa na vrh gore. In Mojzes je stopil gor. (2 Mz 19,10–20)

[...]

¹⁸ Vse ljudstvo je zaznavalo grmenje, bliskanje, glas roga in kadečo se goro; ljudstvo je videlo in trepetalo in stalo od daleč.¹⁹ Rekli so Mojzesu: »Ti govôri z nami in poslušali bomo! Bog pa naj ne govori z nami, da ne umremo!«²⁰ In Mojzes je rekel ljudstvu: »Nikar se ne bojte! Kajti Bog je prišel, da bi vas preizkusil in da bi bil njegov strah pri vas, da ne bi grešili.«

²¹ Ljudstvo je torej stalo od daleč, Mojzes pa se je približal temnemu oblaku, v katerem je bil Bog. (2 Mz 20,18–21)¹

Nato se je Mojzes vrnil k Izraelcem in jim povedal vse božje besede in odloke. Priredil je pravno daritev in se vrnil na goro skupaj z Aronom in starešinami, tam so »zrli [...] Boga, jedli so in pili« (2 Mz 24,11). Kmalu pa ga je Bog spet poklical na goro, da bi mu izročil kamniti plošči z za-povedmi in dal skrajno natančna navodila o gradnji in opreми svetišča. Tudi to srečanje je potekalo v ognju in dimu:

¹⁵ Ko je Mojzes odšel na goro, jo je pokril oblak.¹⁶ GOSPODOVO veli-častvo se je spustilo na Sinajsko goro in oblak jo je pokrival šest dni. Pok-lical je Mojzesa sedmi dan iz srede oblaka.¹⁷ Prikazen GOSPODOVEGA ve-ličastva je bila na vrhu gore pred očmi Izraelovih sinov kakor požirajoč ogenj.¹⁸ Mojzes je šel v sredo oblaka in stopil na goro. Štirideset dni in štirideset noči je ostal na gori. (2 Mz 24,15–18)

Med Mojzesovo odsotnostjo so Izraelci ulili zlato tele in ga začeli čas-titi, vendar jim je Bog dal še eno priložnost. Spet je poklical Mojzesa na Sinaj za štirideset dni in noči ter mu narekoval zapovedi, da jih je ta za-pisal na dve novi plošči, kajti prejšnji dve je ob pogledu na zlato tele v afektu razbil. Mojzesovo bivanje na gori se je sklenilo takole:

1 Svetopisemski odlomki so vzeti iz: 1996, 1997. *Slovenski standardni prevod Svetega pisma* (SSP). Ljubljana: Društvo Svetopisemska družba Slovenije.

²⁹ In ko je Mojzes šel s Sinajske gore – obe plošči pričevanja sta bili v Mojzesovi roki, ko je šel z gore –, Mojzes ni vedel, da koža njegovega obraza žari zaradi pogovora z njim [Bogom]. ³⁰ Aron in vsi Izraelovi sinovi so videli Mojzesa in glej, koža njegovega obraza je žarela; in bali so se mu približati. ³¹ Mojzes pa jih je poklical in Aron in vsi knezi skupnosti so se vrnili k njemu. Govoril je z njimi. ³² Nato so se približali vsi Izraelovi sinovi in zapovedal jim je vse, kar je GOSPOD z njim govoril na Sinajski gori. ³³ Ko je nehal govoriti z njimi, si je zagrnil obraz.

³⁴ Kadar je Mojzes prišel pred GOSPODA, da bi z njim govoril, si je snel zagrinjalo, dokler ni odšel. Potem ko je šel ven, je povedal Izraelovim sinovom, kar mu je bilo zapovedano. ³⁵ In Izraelovi sinovi so videli Mojzesov obraz, kako žari koža Mojzesovega obraza. Potem si je Mojzes spet zagrnil obraz, dokler ni šel, da bi govoril z njim. (2 Mz 34,29–35)

Iz gornjih navedkov izhaja vodilna teza o Mojzesovi zgodbi, ki jo pri-
naša Markel ali, bolje, Söderberg v obliki Marklove pripovedi. Glasi se,
da so bili nadnaravni dogodki na gori, ki jim je množica prisostvovala
zgolj od daleč, v resnici scensko dognana in spektakularna oblika pr-
vobitnega, predjudovskega bogoslužja, ki je bilo doma na tem prostoru.
Mojzesov tast Jitro naj bi bil namreč midjanski duhovnik starodavnega
kulta Lune, tj. lunarnega boga. Na gori Sinaj je bilo eno od kulturnih sre-
dišč, saj se tudi ime gore nanaša na semitsko in mezopotamsko lunar-
no božanstvo po imenu Sin (njegovo alternativno ime je Nanna). Ko so
na to območje prišli nomadski Izraelci, takrat na nižji kulturni stopnji
od staroselcev, so pod Mojzesovim vodstvom prevzeli njihovo religijo
(sam jo je prevzel od Jitra) in stlačili univerzalno lunarno božanstvo v
kalup nacionalnega boga, vendar so staroselsko religijo nekoliko prire-
dili. Opis tega postopka so izmaličili in zabrisali že sodobniki, ker v svo-
ji preproščini niso razumeli tega, kar se je dogajalo na gori, še dodatno
in povsem zavestno pa so ga spreminjali poznejši uredniki. Ti so želeli
pomesti pod preprogo indice, da je bila judovska nacionalna vera, kon-
stitutivna prvina judovstva, prevzeta od drugega ljudstva; prav tako so
se želeli izogniti reminiscencam na šege, ki so dotlej že zamrle in pos-
tale zanje nerazumljive ali nesprejemljive. Tak primer bi bila predstava,
da je Mojzes nosil obrazno masko, ki je upodabljala božanstvo.

V dogodkih na gori je torej po Marklovem mnenju mogoče izluščiti prepoznavne sledi starih bogoslužnih obredov. Božja razglasitev desetih zapovedi na gori naj ne bi bila nič drugega kot obredno branje postave na kultnem prostoru. »Požirajoč ogenj« na vrhu gore je bil ogenj, v katerem je Mojzes sežigal daritve; z donenjem roga je bilo mišljeno povsem dobesedno donenje roga (ne na primer podzemno pogrmevanje vulkana pri izbruhu, kot je predlagal Gressmann); ogenj, dim in bobnenje, ki v svetopisemskem besedilu spremljajo božje prihode, pa so bili kratko malo spektakel za množico. Pri teh »posebnih učinkih« naj bi si Mojzes in njegovi nasledniki pomagali s smodnikom in prav nanj meri naslov *Jahvejev ogenj*. Zamisel, da bi Mojzes utegnil poznati smodnik, sicer ni zrasla na Söderbergovem zelniku; na 125. strani v *Jahvejevem ognju* Birck in Markel omenita brošuro švicarskega avtorja Silvia Gesella z naslovom *Je Mojzes poznal smodnik? Je bila skrinja zaveze laboratorij? (Kannte Moses das Pulver? War die Bundeslade ein Laboratorium?, 1907)* in Markel se še večkrat sklicuje nanjo.

Teorijo, da so Jahvejevi duhovniki znali izdelovati smodnik, vendar je to znanje po babilonski sužnosti zatonilo v pozabo, naj bi potrjevalo več svetopisemskih odlomkov. Najprej je tu presenetljivi in edinstveni podatek v *Drugi Mojzesovi knjigi* 33,7. Po tej pripovedi naj bi Mojzes postavil shodni šotor, kjer se je v navzočnosti mladega pomočnika Jozueta pogovarjal z Bogom, »precej proč od tabora«, »zunaj tabora«. Šotor, svetišče, naj bi bil torej netipično oddaljen od tabora. Eden od možnih razlogov za ta odmik od siceršnje prakse je, da je Mojzes (z Jozuetovo pomočjo) v šotoru izdeloval smodnik. Če je namreč hotel z eksplozijami napraviti na ljudi primeren vtis, je moral skrbno prikriti to dejavnost, povrhu pa bi bilo v naselbini skrajno nevarno rokovati z vnetljivimi snovmi. Celotni svetopisemski odlomek se glasi:

⁷ Mojzes je vzel šotor in ga razpel zanj zunaj tabora, precej proč od tabora. Imenoval ga je shodni šotor. Kdor koli je iskal GOSPODA, je šel k shodnemu šotoru, ki je bil zunaj tabora. ⁸ Kadar koli je šel Mojzes k šotoru, je vse ljudstvo vstalo. Vsak je stal pri vhodu svojega šotora in gledal za Mojzesom, dokler ta ni prišel do šotora. ⁹ Ko pa je prišel k šotoru, se je spustil oblačni steber in stal pri vhodu v šotor; tedaj je govoril z Mojzesom.

¹⁰ Kadar je vse ljudstvo videlo, kako oblačni steber stoji pri vhodu v šotor, je vse ljudstvo vstajalo in se priklanjalo, vsak pri vhodu svojega šotora.

¹¹ GOSPOD pa je govoril z Mojzesom iz obličja v obličje, kakor govori človek s svojim prijateljem. Potem se je vrnil v tabor, a njegov mladi pomočnik Józue, Nunov sin, se ni umaknil iz šotora. (2 Mz 33,7–11)

Domnevo, da je bilo navidez nadnaravno prižiganje ognja v domeni duhovnikov, naj bi potrjevala tudi *Druga knjiga Makabejcev*:

¹⁸ Ker nameravamo na petindvajseti dan meseca kisléva obhajati očiščenje templja, smo imeli za svojo dolžnost, da vas o stvari obvestimo, da bi tudi vi obhajali očiščenje kot šotorski praznik in kot praznik ognja. Ta je zagorel, ko je Nehemija, potem ko je sezidal svetišče in oltar, daroval žgalno daritev.

¹⁹ Ko so bili namreč naši očetje pred tem, da jih odženejo v Perzijo, so tedanji pobožni duhovniki na skrivaj vzeli z oltarja nekaj ognja in ga skrili v luknjo, ki je bila takšna kot izsušen vodnjak. Tam so ga dobro shranili, tako da nihče ni vedel za skrivališče. ²⁰ Potlej je minilo veliko let. Ko se je zazdelo Bogu primerno, je perzijski kralj poslal tja Nehemija. Ta je poslal potomce duhovnikov, ki so skrili ogenj, iskat tisti ogenj. Ko pa so nam sporočili, da niso našli ognja, ampak neko gosto tekočino, je ukazal, naj je nekaj zajamejo in prinesejo. ²¹ Ko je bilo že vse pripravljeno za žrtvovanje, je Nehemija ukazal duhovnikom, naj poškropijo s tisto tekočino drva in kar je bilo na njih. ²² Ko se je to zgodilo, je čez nekaj časa posvetilo sonce, ki je bilo prej za oblaki, in zagorel je visok plamen, da so se vsi začudili. ²³ Medtem ko se je žrtev použivala, so duhovniki molili, z duhovniki vred pa tudi vsi navzoči. Začenjal je Jonatan, drugi pa so mu odpevali, z Nehemijem vred. ²⁴ Molitev se je glasila takole: [...]

³⁰ Duhovniki so pri tem peli hvalnice. ³¹ Ko je žrtev zgorela, je Nehemija ukazal izliti ostanek tekočine na nekaj velikih kamnov. ³² Ko se je to zgodilo, je zagorel plamen, pa ga je svetloba, ki je žarela od nasproti stoječega oltarja, posrkala.

³³ O dogodku se je razvedelo in perzijskemu kralju so sporočili, da se je na kraju, kjer so odgnani duhovniki skrili ogenj, pojavila tekočina, s katero so Nehemijevi ljudje posvetili žrtev. ³⁴ Kralj je raziskal zadevo, nato je dal kraj ograditi in ga razglasil za svetega. ³⁵ Od velikih dohodkov, ki

jih je kralj dobival od tam, je dajal tistim, ki jim je bil posebno naklonjen.

³⁶ Nehemijevi ljudje so to tekočino imenovali »neftár«, kar se prevaja kot očiščenje. Toda povečini ji pravijo »neftáj«. (2 Mkb 1,18–36)

Iz tega besedila, veliko poznejšega od Peteroknjižja, je – tako Markel – mogoče sklepati, da je bila pirotehnika tradicionalno v domeni Jahvejevih duhovnikov, vendar se je spomin nanjo že v času babilonske sužnosti izgubil.

Na Marklovo predstavo o kultu lunarnega boga kot substratu za judovsko vero se navezuje še ena zanimiva teza, ki jo tu zgolj kratko omenjamo. Ta teza se nanaša na opis v *Vulgati*, Hieronimovem prevodu *Svetega pisma* v latinščino, po katerem je imel Mojzes v *Drugi Mojzesovi knjigi* 34,29–35 po pogovoru z Bogom »rogat« obraz: »Ignorabat quod *cornuta* esset facies sua ex consortio sermonis Domini,« ali v slovenščini dobesedno: »Ni vedel, da je njegov obraz *rogat* zaradi pogovora z Gospodom.« Iz tega prevoda je izšla konvencija, da so upodabljali Mojzesa z rožički; najslavnejši primer je verjetno Michelangelov Mojzes, vendar najdemo tudi take, ki so nam prostorsko precej bližji, denimo Mojzesa na Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. *Cornuta* je dobesedni prevod hebrejske besede *karan*, ki pomeni »rogat«. Ta beseda se pojavi še na več drugih svetopisemskih mestih, a vedno v nesporno dobesednem pomenu. Le v zgoraj navedenem odlomku iz *Druge Mojzesove knjige* so jo že rabinske šole razlagale kot pesniško metaforo za pojem »opremljen z žarki, žarkast«, torej »žareč«, in ta pomen najdemo tudi v modernih prevodih *Svetega pisma*, na primer v slovenskem. Po Marklovem mnenju pa jo je treba razumeti dobesedno: Mojzes je med obredi (in *ne* v civilnem javnem življenju, kakor piše v *Drugi Mojzesovi knjigi* 34,34–35) nosil zagrinjalo ali, bolje, masko z bikovskimi rogovi, kajti bik je bil sveta žival Luninega božanstva.

Ta kratki prikaz nekaterih misli, ki jih je Söderberg bodisi prevzel in razdelal bodisi oblikoval kar sam, zanimivo potrjuje in dopolnjuje vtise, ki si jih ustvarimo o njem že zgolj ob branju trojice, doslej prevedene v slovenščino: romanov *Doktor Glas* in *Resna igra* ter kratkoprozne zbirke *Vinjete*. Očitno je, denimo, njegovo živo zanimanje za sočasne dogodke ter intelektualne in duhovne premike. Po besedah Mite Gustinčič Pahor

v *Resni igri* ne ustvari zgolj romana, ampak tudi kroniko tedanjega časa: v duhu protagonistovega novinarskega okolja »z mnogimi detajli popiše kulturno ozračje, kulturno dogajanje v Stockholmu, znane osebnosti, pa tudi dnevopolitično dogajanje, kjer pride do izraza njegova politična angažiranost (npr. Dreyfusova afera, razpad unije med Švedsko in Norveško, smrt kralja Oskarja II.)« (Gustinčič Pahor 2016, 237). Na začetku nekaterih epizod zariše širšo zgodovinsko sliko dogajalnega časa, tako na primer v II. poglavju: »Leto 1903 v svetovni zgodovini ni pustilo ne vem kako globokih sledi. To je bilo leto, ko je Švedska vojvodini Mecklenburg prepustila svojo pravico do prevlade nad zadolženim mestom Wismar. To je bilo leto, ko je umrl Leon XIII. in je papež postal kardinal Sarto. To je bilo leto, ko sta bila umorjena srbski kralj Aleksander in njegova žena Draga, in Črni Peter je postal kralj!« (Söderberg 2016, 81)

Tudi v *Doktorju Glasu* se zrcali sočasnost, duhovno-intelektualna klima s konca 19. stoletja s prevpraševanji in prevrednotenji: znanstveno preučevanje (šibke) volje, hipnoze in sugestije (Sahlin 2010), obračun z luteranskim pojmovanjem ljubezni in poroke, samomor, splav, evtanazija, relativnost morale, nihilizem vrednot. Preučevalci v tem romanu razbirajo zametke številnih miselnih tokov, ki so se razvili v 20. stoletju, na primer odmeve Freuda in psihoanalize (Freudovih razprav Söderberg v času, ko je pisal *Doktorja Glasu*, po lastnih besedah sicer ni poznal, zelo verjetno pa so bile take ideje že v obtoku), Jamesa Joycea in modernizma, Andréja Bretona in nadrealizma, Jeana-Paula Sartra in eksistencializma, Alberta Camusa in odtujenosti, Samuela Becketta in absurdizma (Sjöstrand 2010a, 18–19). Poleg širših tokov pa so navzoče tudi konkretne polemike in dogodki; Söderberg niti v *Vinjetah* (v črtici *Cerkveni učitelj Papinijan*) niti v *Doktorju Glasu* niti v *Resni igri* ne izpusti priložnosti, da omeni Dreyfusovo afero, ki se je vlekla od leta 1894 do 1906. In nenazadnje je v *Doktorju Glasu* našla odmev razprava, ki je potekala v časopisu *Idun* leta 1901 (Sjöstrand 2010b, 18–19) in pretresala možne načine, kako se izogniti okužbam pri obhajilu, saj so udeleženci maše pili iz istega keliha. Pripovedovalcu doktorju Glasu – in očitno tudi pisatelju samemu – se zdijo dileme glede tega vprašanja, v katerem sta trčila stari in novi vek, komično absurdne:

To pot me je [pastor Gregorius] zabaval s problemom obhajila. Srčno napako je omenil samo mimogrede, v dostavku, in dobil sem vtis, da je pravzaprav prišel poizvedet, kakšno mnenje imam kot zdravnik o nevarnosti svetega obhajila za zdravje, temi, ki je v časopisnih debatah za spremembo zamenjala morskó pošast. Razpravi nisem sledil; resda sem tu in tam videl v časopisih kak članek na to temo in ga prebral do polovice, vendar so bila moja strokovna zanimanja usmerjena čisto drugam, tako da je moral nazadnje pastor sam razložiti položaj meni. [...] Bacili – ko sem ga slišal izgovoriti to besedo, se mi je posvetilo. Ta ton sem jasno prepoznal, spomnil sem se, da sem ga o bacilih že slišal govoriti, in v hipu se mi je razjasnilo, da trpi za bolezenskim strahom pred okužbo. Kot na dlani je, da so bacili v njegovih očeh skrivnostno neodvisni od religije in utečenega reda, to pa zato, ker so tako novi. Njegova religija je stara, stara že skoraj tisoč devetsto let; tudi utečeni red izvira najmanj iz začetka stoletja, iz nemške filozofije in Napoleonovega padca. Bacili pa so ga presenetili na stara leta. V njegovih predstavah so začeli s svojim neprijetnim delovanjem šele v zadnjem času in nikoli mu ni prišlo na misel, da jih je po vsem sodeč mrgolelo tudi v preprostem glinenem vrču, ki je krožil okoli mize pri poslovilni večerji na vrtu Getsemani. (Söderberg 2018, 42–43)

Če je za boljše razumevanje *Jahvejevega ognja* treba poznati tudi širši kontekst Söderbergovega ustvarjanja in njegov opus, v sklepu ne moremo mimo še ene razsežnosti njegovega pisanja. Do vladajoče religije je bil Söderberg kritičen, vendar je zase trdil, da ni nereligiozen. Na več mestih, mogoče najznameniteje v sklepni vinjeti *Pes brez gospodarja*, je ubesedil obup človeka, ki ga začne mučiti dvom o smislu bivanja: »Si kdaj videl, si kdaj slišal takega pozabljenega psa brez gospodarja, kadar izteza vrat proti nebu in tuli, tuli? Drugi psi stisnejo rep med noge in se tiho odkradejo, saj mu ne vedo ne tolažbe ne pomoči.« (Söderberg 2015, 81) V kanon švedske književnosti se je brez dvoma zapisal tudi zato, ker mu je uspelo zlití dve navidezni nasprotji: kritično intelektualno radovednost in transcendentno refleksijo.

VIRI IN LITERATURA

- Abrahamsson, Daniel. 2011. »Det behornade ansiktet: En transtextuell analys mellan Hjalmar Söderbergs Jahves eld och andra Moseboken.« Diplomska nalog, Göteborgs universitet. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/27028/1/gupea_2077_27028_1.pdf.
- Gustinčič Pahor, Mita. 2016. »Neozdravljiva osamljenost duše.« Spremna beseda. V Hjalmar Söderberg, *Resna igra*, 231–39. Ljubljana: Modrijan.
- Holmbäck, Bure. 1983. »Sven Lagerstedt. *Hjalmar Söderberg och religionen*.« Recenzija. *Samlaren: Tidskrift för svensk litteraturvetenskaplig forskning* 104: 133–38. <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1060175/FULLTEXT01.pdf>.
- Sahlin, Björn. 2010. »Doktor Glas som spegel av sin samtids tankar och debatter.« V *Läkarens plikt och moralens flytande tillstånd*, ur. Nils O. Sjöstrand, 189–208. Stockholm: Proprius förlag.
- Sjöstrand, Nils O. 2010a. »Inledning.« V *Läkarens plikt och moralens flytande tillstånd*, ur. Nils O. Sjöstrand, 11–24. Stockholm: Proprius förlag.
- – –. 2010b. »När utspelades handlingen i *Doktor Glas*?« V *Läkarens plikt och moralens flytande tillstånd*, ur. Nils O. Sjöstrand, 120–53. Stockholm: Proprius förlag.
- Söderberg, Hjalmar. 1918. *Jahves eld*. Stockholm: Albert Bonniers förlag. <https://litteraturbanken.se/författare/SöderbergH/titlar/JahvesEld>.
- – –. 2015. *Vinjete*. Prevod in spremna beseda Nada Grošelj. Ljubljana: LUD Literatura.
- – –. 2016. *Resna igra*. Prevod Danni Stražar, spremna beseda Mita Gustinčič Pahor. Ljubljana: Modrijan.
- – –. 2018. *Doktor Glas*. Prevod in spremna beseda Nada Grošelj. Ljubljana: LUD Šerpa.